

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Mingboeva Nozima
Ulug'bekovna

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar
instituti "Gumanitar fanlar" kafedrası o'qituvchisi
mingboeva_nozima@gmail.ru

O'ZBEKISTONDA ETNOTURIZM TASNIFI

Annotatsiya. Maqola O'zbekiston milliy iqtisodiyoti rivojiga munosib xissa qo'shuvchi "Etnografik turizm" yoki "Etnomadaniy turizm" imkoniyatlari va resurslari xususida taxliliy va nazariy ma'lumotlar jamlangan bo'lib, millat identikligi, milliy mansubligini ko'rsatib beruvchi alohida xususiyatlar: moddiy madaniyat, til, urf-odat, kiyim-kechaklar, taomlar va xo'jalik shakllarining o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsatishga qaratilgan turizm tasnif etilgan.

Kalit so'zlar. Turizm, ziyorat turizmi, ekologik, ma'rifiy, etnografik, gostronomik turizm, etnomadaniy turizm.

КЛАССИФИКАЦИЯ ЭТНОТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация. В статье обобщены таксономические и теоретические данные о возможностях и ресурсах "этнографического туризма" или "этнокультурный туризм", которые вносят значительный вклад в развитие национальной экономики Узбекистана, и особенностях, указывающих на самобытность, национальную принадлежность нации: туризм, который направлен на то, чтобы

показать классифицируются особенности материальной культуры, языка, обычаев, одежды, питания и хозяйственных форм.

Ключевые слова. Туризм, паломнический туризм, экологический, образовательный, этнографический, гастрономический туризм, этнокультурный туризм.

CLASSIFICATION OF ETHNOTOURISM IN UZBEKISTAN

Annotation. The article summarizes the taxonomic and theoretical data on the opportunities and resources of "ethnographic tourism" or "ethno-cultural tourism", which add a significant contribution to the development of the national economy of Uzbekistan, and special features indicating the identity, national affiliation of the nation: tourism, which is aimed at showing the specifics of material culture, language, customs, clothing, food and economic forms are classified.

Keywords. Tourism, pilgrimage tourism, ecological, educational, ethnographic, gastronomic tourism, ethno-cultural tourism

Kirish (Introduction). Dunyo tarixida etnik turfa xillikning mavjudligi, yangi insonlar jamoasi bilan tanishishga urinish, turli jamoalarga birlashgan insonlarga qiziqish ibtidoiy odamlar davridan boshlangan. Hozirgi kundagi siyosiy evolyusiya va kommunikatsiya jarayonlarining ortib borishi etnik qarama-qarshiliklarni keltirib chiqarmoqda. Xalqlarning identiklik fenomi ortib bormoqda.

Hozirgi kunda milliy iqtisodiyotga yuqori daromad keltiruvchi istiqbolli tarmoqlardan biri – bu turizmdir. Yurtimizda 7 ming 300 dan ortiq madaniy me'ros ob'ektlari mavjud bo'lib, ularning aksariyati YUNESKOning madaniy meros ob'ektlari ro'yxatiga kiritilgan. Bu sohada O'zbekiston jahon brendlarini faol jalb etgan holda, ziyorat turizmi, ekologik, ma'rifiy, etnografik, gostronomik turizm va bu sohaning boshqa tarmoqlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur[1].

2010-2017 yillar davomida turizm xizmatlari eksporti oshib bordi va 2017 yilda 546,9 million AQSh dollari, 2018 yilda esa 1041 million AQSh dollarini tashkil etdi. 2016 yilgacha xorijiy tashrif buyuruvchilar sonining o'sish sur'ati o'rtacha yillik 8

foizni, 2017 yilda 7 foizni tashkil qilib, 2,69 million nafardan oshdi. 2018 yilda yakunlari bo'yicha respublikaga 5,3 million xorijiy turistlar tashrif buyurdi. Xususiyl sektorini qo'llab-quvvatlash va muhofaza qilishga qaratilgan choralar ko'rilgani natijasida, 2015 yilda 398 tani tashkil qilgan turizm tashkilotlari soni 2018 yil yakuni bo'yicha 950 taga, mehmonxona xo'jaliklari soni 661 tadan 900 taga etdi[2].

Shunga qaramasdan, turizm tarmog'ini tartibga soluvchi normativ-huquqiy xujjatlarining nomukammalligi, turistik mavsum davomida mehmonxonalarda joylarning etishmasligi, transportda yo'lovchilarni tashish tizimining muvofiqlashtirilmaganligi, sayyohlarning axborotga bo'lgan ehtiyojining qondirilmaganligi, ichki turizmni, mamlakat hududlaridagi madaniy meros ob'ektlarining va ziyoratning o'ziga xosliklarini targ'ib qilish bo'yicha marketing kampaniyalarining samarasizligi turizm rivojiga salbiyl ta'sir qilmoqda.

Turizmni yanada rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning Oliy Majlisga 2018 yil 28 dekabrda qilgan Murojaatnomasi va 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha qabul qilingan Harakatlar strategiyasida "Turizm industriyasini jadal rivojlantirish, iqtisodiyotda uning roli va ulushini oshirish, turistik xizmatlarni diversifikatsiya qilish va sifatini yaxshilash, turizm infratuzilmasini yaxshilash"[3] kabi muhim vazifalar belgilab berildi. Bu jarayonlar o'z o'rnida turizm sohasi tarixini yangi metodologik yondashuvlarga asoslanib yoritishni dolzarb vazifa qilib qo'ydi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). Etnoturizm madaniyl turizmning bir turi bo'lib, alohida millatlar va xalqlarni bilish va ularni o'rganish madaniyl va til almashinuvi[4]dir. Bu ta'rifga mutloqa qo'shilgan xolda, etnosning naqadar madaniyl tiplari ko'pligini anglash mumkin.

Rus olimlari N.B Moralev va E.Yu Ledovskix etnoturizmni sigment deb hisoblaydi. Va bu asosiy sayyoh jalb qilishda mahalliy aholi ishtirok etadigan, etnik turizm sohasi deb hisoblaydi[5].

Tadqiqotchilar Ch.B. Sunduev va L. V. Xishiktuev esa madaniyl-ma'rifiyl turizmning yo'nalishlaridan biri sifatida etnografikani aniqlaydi, bu sayyohni mahalliy

aholi muhitiga cho‘mdirishni anglatadi, sayyoh mahalliy milliy madaniyat bilan tanishish imkoniyatiga ega bo‘ladi deb hisoblaydi[6].

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Hozirgi davrda “Etnografiya va turizm” tushunchalarini birga qo‘lash orqali ko‘plab horijiy va maxalliy olimlar ushbu terminlarining naqadar bir-biriga hamohang tarzda bog‘langanligini tushundi va anglay boshladi. Bu uchun etnologiya, etnografiya va antropologiya yo‘nalishlariga murojat qilish orqali muammoning mohiyatini ochib berish mumkin. Barcha fanlarining zahirida inson omili turar ekan, demak turizm mazuni va mahiyati inson omili bilan chambarchas bog‘liq ekanligini tushunish kerak. Zero, insonlar madaniy jarayonlar yaratuvchisi yoki yakunlovchisi bo‘lishi ham mumkin. Shu naqta nazardan inson ongi va tafakkur mahsuli bo‘lgan madaniy, ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va mafkuraviy tafakkur turli davrlarda turlicha rivojlandi va dunyoning barcha davlatlarida o‘zgacha mantiq va ko‘rinishni ifoda etdi. Shu bois ham zamonaviy jamiyatlar gohida sivilizasiyadan ortda qolgan jamoalarga baho berib, tarix haqiqatlarini yoritayotgan bo‘lsa, bir toifa insonlar ular orqali zavq, bilim, tajriba o‘rganishni maqsad qildi. Shu bois garchi eskilik deb qaralayotgan an‘nalar, urf-odatlar, qadriyatlar va o‘ziga xos bo‘lgan madaniy yuksalish butun jahon hamjamiyatini o‘ziga ohangrabodek tortmoqda. Xulosa qilib, turizm bu yangi madaniy etnoslarga xos bo‘lgan jihatlarni o‘rganishga qiziqish va ishtiyoq deb ta’rif bersak, xato bo‘lmas albatta. Chunki, har qanday turizm tarmoqlari bo‘lmasin, sayyoh avvalo joyning madaniy o‘ziga xos jihatlari bilishga oshiqadi, va shunga qarab harakat qiladi. Zamonaviy jamiyalar turizm xatto o‘ziga xos bo‘lgan jihatlari reklama qiladilar va sayyohlarni o‘zlariga jalb qiladi.

Etnik turizmni ifodalash mumkin bo‘lgan ikkita asosiy tur mavjud. Birinchisi, hozirgi paytda mavjud bo‘lgan, an‘naviy hayot va madaniyat xususiyatlarini saqlab qolgan aholi punktlariga tashrif deb tushunish aniq tasavvurni beradi. Bu aholi punktlari ko‘rgazmali deb atash mumkin, ular doimiy yoki vaqtinchalik bo‘lishi mumkin (masalan, ko‘chmanchi chorvadorlar lagerlari, sargardon yig‘uvchilar va boshqalar). Bunday aholi punktlari orqali o‘tadigan ko‘plab sayyohlik yo‘nalishlari mavjud. Ulardan eng mashhurlari Misrdagi Afrika badaviylari, Janubiy va Shimoliy

Amerikadagi Hind qishloqlari, shuningdek, avstraliyalik aborijenlarning aholi punktlari. Sayyoh uchun Shimoliy Hindiston, Tailand va Okeaniya orollarining etnik guruhlari bilan tanishish qiziq.

Muhokama (Discussion), - Mulohaza (Consideration, Reasoning). Etnik turizmning ikkinchi turi-kundalik hayot muzeylari bilan tanishish. An'anaviy uy-ro'zg'or buyumlari va arxitektura namunalarini o'z ichiga olgan ochiq osmon ostidagi etnomuzeylar qiziqish uyg'otadi. Shu bilan birga, sayyoh qandaydir madaniyat, davrga tegishli ob'ektni shaxsan ko'rish, uning maqsadi haqida bilish va o'z xalqi madaniyatining boshqasining madaniyati bilan qarindoshligini his qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Turizmning alohida turi sifatida etnografik turizm ko'plab ijtimoiy vazifalarni bajaradi. Ular.

etnografik turizm etnik guruhlar vakillariga bag'rikenglikni targ'ib qiladi turli; madaniy, ijtimoiy va landshaft-ekologik xilma-xillikni saqlashga yordam beradi; muzeylar, teatrlar va boshqalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlaydi

katta ahamiyatga ega madaniy ob'ektlar, nafaqat sayyohlar, balki mahalliy aholi uchun ham qiziqdir;

o'zlik tuyg'usini mustahkamlashga hissa qo'shadi va muayyan etnik guruhning mintaqa madaniyatini yanada saqlaydi;

zamonaviy dunyoning xilma-xilligi va xilma-xilligini saqlash;

mahalliy oshxona, an'anaviy uy-ro'zg'or buyumlari va hunarmandchilikning mahalliy usullarini qayta tiklashga yordam beradi qilish;

mahalliy aholining madaniy darajasini oshiradi, boshqa madaniyat vakillari bilan madaniy aloqalarni o'rnatadi.

Etnografik turizm maqsadi odamlarning urf-odatlarini, turmush tarzi, madaniyati, an'analari bilan tanishish va uyg'unlikda yashaydigan tabiiy muhit haqidagi ta'surotlarni jamlaydi o'zida. Turizmning bu turi bugun qiziqarli va etarli talabga ega bo'lib bormoqda, uning o'ziga xosligi tufayli kelajak avlod etnik xilma-xillik sifatida hozirda mutanosib biologik xilma-xillikni yo'qotish tezligi bilan birga zavq beradigan sayoxat turidir.

Etnografik turizm uchta asosiy turlari mavjud:

1. Mavjud aholi punktlariga tashrif, ayrim xalqlarning an'anaviy madaniyati xususiyatlarini saqlab qolgan etnik qishloqlardir (vaqtinchalik va doimiy).
2. Xalq hayotini aks ettiruvchi muzeylari bilan tanishish. Xususan qiziqish ochiq havodagi etnografik muzeylar, o'ziga xos xalq namunalarni o'z ichiga olgan qishloq an'anaviy arxitektura, uy-ro'zg'or buyumlari, inson o'z ko'zlari bilan ko'rishi mumkin muayyan madaniyatga tegishli ob'ekt va davr, uning maqsadi haqida bilib olish, qishloq uylari.
3. Xalqning ko'rinmaydigan madaniy shakllari bilan tanishish, meros, an'analar, bayramlar, marosimlar. Bular ijtimoiy guruhlarda uzoq vaqt avloddan-avlodga o'tgan ijtimoiy va madaniy merosni saqlanib qolgan jamoalar, sinflardir.

Etnografik turizm tufayli odam milliy an'anaviy uy-joy va yordamchi binolar, mahalliy milliy kiyimlar, shuningdek an'anaviy bayramlarda ishtirok etish, taomlarni tatib ko'rish imkoniyatini oladi. Bularning barchasi etnik guruhlar vakillari o'rtasida tolerantlik munosabatlarini mustahkamlashga xissa qo'shadi[7].

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, turizm bu yangi madaniy etnoslarga xos bo'lgan jihatlarni o'rganishga qiziqish va ishtiyoq deb ta'rif bersak, xato bo'lmas albatta. Chunki, har qanday turizm tarmoqlari bo'lmasin, sayyoh avvalo joyning madaniy o'ziga xos jihatlarni bilishga oshiqadi, va shunga qarab harakat qiladi. Zamonaviy jamiyalar turizmga xatto o'ziga xos bo'lgan jihatlarni reklama qiladilar va sayyohlarni o'zlariga jalb qiladi. binolar sifatida xizmat qilishi mumkin. Insonning o'z millati haqidagi tushunchasining kelib chiqishini bilish istagi, buning asosida shakllangan oqibatlar, madaniyat, urf-odatlar, urf-odatlar va kundalik hayotni tushunish ularni o'rganish jarayonida atmosferaga kirib borishiga imkon beradi. Uzoq o'tmishda sodir bo'lgan voqealar, etnik guruhning shakllanishi va zamonaviy mavjudligi va mazmunli ravishda uning madaniyatining bir qismiga aylanadi. Turizm saqlash muammosini hal qilishda bunday imkoniyatlar etnik madaniyatlar etnografik tomonidan ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati (References).

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси // Халқ сўзи. 2017 йил, декабрь.
2. Ўзбекистонда туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чоратadbirlar тўғрисидаги ПФ-5611-сонли Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони // Халқ сўзи. 2019 йил, 8 январь.
3. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисидаги ПФ 4947 - сонли Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони // Халқ сўзи. 2017 йил, 8 февраль.
4. Биржаков М. Б. Введение в туризм / М. Б. Биржаков. – 9-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Изд. дом Герда, 2007. – 576 с
5. Моралева, Н.В. Организация этнографического и аборигенного туризма: учебное пособие – М.: Библиотека коренных народов Севера, 2008. – 43 с
6. Сундуев Ч.Б.Этнотуризм как одно из направлений культурнопознавательного туризма//Ч.Б. Сундуев, Л.В. Хышиктеуева// Вестник Бурятского государственного университета, 2009. – № 4.– С 53–56.
7. Чумаков, К. Этноэкологический туризм в сохранении природного и культурного наследия // К. Чумаков Новая жизнь, 2006 – № 5 – С 15–16.